

کیفیت پیدایش فتنه و شگردهای فتنه گران به بیان امام علی(ع)

امام علی(ع) در این خطبه می فرماید: ای مردم، امواج فتنه ها را با کشتی های نجات، درهم بشکنید...

شکستن امواج فتنه ها تنها با پیوستن به کشتی نجات ممکن است، پیامبر(ص) هم فرمودند: "مثل اهل بیت من همانند کشتی نجات است." پس شکستن امواج فتنه ها تنها با پیوستن به اهل بیت(ع) امکان پذیر است. خطبه پنجم نهج البلاغه پس از رحلت رسول خدا(ص) بیان شده است. امام علی(ع) در این خطبه می فرماید: ای مردم، امواج فتنه ها را با کشتی های نجات، درهم بشکنید و از راه اختلاف و پراکندگی بهره‌یزید و تاج های فخر و برتری جویی را بر زمین نهید، رستگار شد آن کس که با یاران بپا خواست یا کناره گیری نمود و مردم را آسوده گذاشت، اینگونه زمامداری، چون آبی بدمزه و لقمه ای گلوگیر است و آن کس که میوه را کال و نارس چیند، مانند کشاورزی است که در زمین دیگری بکارد.

حضرت در ادامه سخنانش می افزایند: در شرائطی قرار دارم که اگر سخن بگویم، می گویند بر حکومت حریص است، و اگر خاموش باشم، می گویند: از مرگ ترسید!! هرگز! من و ترس از مرگ؟! پس از آن همه جنگ ها و حوادث ناگوار؟! سوگند به خدا، انس و علاقه فرزند ابیطالب به مرگ در راه خدا، از علاقه طفل به پستان مادر بیشتر است، اینکه سکوت برگزیدم، از علوم و حوادث پنهانی، آگاهی دارم که اگر باز گویم مضطرب می گردید، چون لرزیدن ریسمان در چاه های عمیق!!

معنای لغوی و اصطلاحی فتنه

فتنه مصدر عربی از ماده «فتن» است و در لغت به معنای در آتش انداختن و گداختن سیم و زر جهت آزمایش و جدا ساختن مواد خالص آن از ناخالصی هاست. در منابع اسلامی به معنای آزمایش، گناه، عذاب، گمراهی، کفران، ناسپاسی، اختلاف، فریفتن و... استعمال شده است. در فرهنگ سیاسی اجتماعی اسلام، اصطلاح فتنه رنگ و صبغه ای دیگر دارد، این واژه در نهج البلاغه مکرر آمده و منظور حضرت در بیشتر مواضع معنای لفظی، لغوی یا جنبه فردی و اخلاقی آن نبوده، بلکه مراد ایشان از فتنه یکسری پدیده های اجتماعی سیاسی است که جامعه اسلامی را دچار موج و تلاطم نموده و در عین حال حالت حق به جانب و فریبکارانه داشته است.

با نگاهی به موارد استعمال فتنه در کلام امیرالمؤمنین(ع) در می یابیم که فتنه ترفندی سیاسی اجتماعی است که از آمیزش حق و باطل و پنهان نمودن باطل در پوسته حق با هدف اغفال و فریفتن مردم برای رسیدن به مقاصدی شوم طرح ریزی می شود.

فتنه گران به خوبی می دانند که اگر حق به طور واضح مطرح گردد، راهی برای نفوذ آنان در جامعه باقی نمی ماند و اگر باطل به صورت عریان عرضه شود هیچ کس در پی آن نمی رود، از این رو همواره بر تن باطل لباس حق می پوشانند و تشخیص حق از باطل را بر مردم مشبه می سازند تا از طریق حق جلوه دادن باطل مردم را اغفال و به دنبال خود بکشانند. آنان زهر مهلک را در غذایی مطبوع پنهان می سازند تا ناآگاهان را به خوردن آن تشویق کنند و آگاهان را نیز در دریایی از شک و تردید غوطه ور سازند. نتیجه این حيله گری به آنجا می انجامد که ناآگاهان به آنان می پیوندند و آگاهان نیز به ورطه بی عملی دچار می شوند و در هر صورت آنان به مقصود پلید خویش دست می یابند.

مهم ترین مسأله ای که در زمان فتنه، افراد جامعه را از افتادن در ورطه هلاکت حفظ می کند و در مسیر حق استوار و ثابت قدم می دارد، شناخت حق است و برای شناخت حق ابتدا باید ملاک حق را شناخت.

فتنه های زمان امام علی(ع)

امیرالمؤمنین(ع) که خود قربانی فتنه هایی شد که پس از رحلت رسول خدا(ص) به وجود آمد، جامعه را از افتادن در مسیر فتنه بر حذر می دارد و هشدارهای لازم را می دهد و برای اینکه مردم آگاهی لازم را داشته باشند، کیفیت پیدایش فتنه و شگردهای فتنه گران و خطرهای آن برای جامعه و راه مقابله با آنان را تذکر می دهد.

در دوران خلیفه سوم، وضعیت این گونه شد که بزرگان صحابه پیامبر(ص)! جزء بزرگ ترین سرمایه داران زمان خودشان شدند. عمده ترین مشکل امیرالمؤمنین(ع) در دوران خلافتش، همین روحیه مال پرستی خواص بود، ولی حکومت عدالت گستر علی(ع) در برابر امتیازخواهی نا به حق آنها ایستاد و اینان نتوانستند عدل او را تحمل کنند، سرانجام سر ستیز برآورده به معاویه پناهنده شدند.

بیشترین پناهندگان به معاویه دارای جرایم مالی سنگین، سوء استفاده های مالی از بیت المال یا برنگرداندن دیون خویش بودند. امام علی (ع) در سخنی صریحا عمده ترین انگیزه مخالفت با حکومتش را امتیازطلبی از بیت المال می داند.

قرآن های سر نیزه مصداق بارز این فتنه در جنگ صفین بود. وقتی قرآن ها بالا رفت عوامل نفوذی معاویه هم دست به کار شدند و بعضی هم از روی غفلت بی آنکه عامل معاویه باشند به این فتنه دامن زدند. معاویه با این کار در بین عوام و حتی بسیاری از خواص یاران امیرالمؤمنین(ع) شک و تردید ایجاد کرد و بین آنها تفرقه افکند و با این کار نه تنها خود را از شکست حتمی نجات داد، بلکه زمینه پیروزی خود را فراهم ساخت. از آنجا که سیاست های شیطانی در عصر ما بیش از هر زمان دیگری پیچیده و مرموز است، آمیزش حق و باطل نیز مکانیسمی پیچیده پیدا کرده و سیاستمداران بزرگ دنیا، چنان خواسته های نامشروعان را در پوسته ای از حق می پوشانند که تشخیص آن به آسانی ممکن نیست.

وظایف افراد در شرایط فتنه

چنانکه امیرالمؤمنین(ع) بیان می فرمایند: کسی نمی تواند خود را بر کنار از فتنه ها بگیرد و نباید درخواست بیرون ماندن آن از آزمایشگاه و پالایشگاه را داشته باشد، زیرا فتنه سراسر زندگی انسان را فرا گرفته و از لوازم و ضرورت های زندگی اجتماعی است، زیرا ساخته شدن انسان تنها در زندگی اجتماعی و در ضمن برخورد با مسائل گوناگون و درگیری با دشواری ها عملی می گردد. خود را از مسئولیتها دور نگاه داشتن و از ترس آلودگی دست به سیاه و سفید نزدن، به معنای دور گرفتن خود از انسانیت است و از زبان قرآن و رسول خدا(ص)، آشکارا منع شده است.

مهم ترین مسأله ای که در زمان فتنه، افراد جامعه را از افتادن در ورطه هلاکت حفظ می کند و در مسیر حق استوار و ثابت قدم می دارد، شناخت حق است و برای شناخت حق ابتدا باید ملاک حق را شناخت، اگر مشاهده می شود که در فتنه ها بسیاری همراه شده راه فتنه را در پیش می گیرند و به جبهه باطل می پیوندند و بسیاری نیز به خاطر شک و تردید سکوت اختیار کرده و نظاره گرند به خاطر این است که حق را نشناخته اند. علت بسیاری از انحرافات این است که اشخاص ملاک حق قرار می گیرند، در نتیجه با انحراف اشخاص از مسیر واقعی حق، امر بر دیگران مشتبه می گردد.

امیرالمؤمنین(ع) وظیفه مردم را در چنین شرایطی مشخص کرده اند و می فرمایند: «ایها الناس شقوا امواج الفتن بسفن النجاة وعرجوا عن طریق المنافرة وضعوا تیجان المفاخره: ای مردم امواج فتنه ها را با کشتی های نجات درهم بشکنید، و از راه اختلاف و پراکندگی پرهیزید و تاج های فخر و برتری جویی را بر زمین نهید...»

امیرالمؤمنین (ع) با این بیان راه برون رفت از فتنه را برای مردم بیان می کند، پرهیز از اختلاف و پراکندگی از اطراف رهبری به خاطر فخرفروشی و برتری جویی که از مظاهر دنیاپرستی هستند راه سعادت است برای جامعه اسلامی. کشتی نجات در اینجا اشاره دارد به حدیث معروف پیامبر(ص) که فرمود: "مثل اهل بیت من همانند کشتی نجات است." پس شکستن امواج فتنه ها تنها با پیوستن به کشتی نجات ممکن است.